

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Psychologické základy vzdělávání dospělých

PhDr. Antonín Indrák

Mgr. Marta Kocvrlichová

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Úvod

Tento studijní materiál vznikl jako stručný průvodce po některých základních tématech psychologie. Snažili jsme se vybrat ta témata, která mohou být užitečná lektorům vzdělávání dospělých.

Domníváme se, že kromě vlastní odbornosti a pedagogické zdatnosti potřebuje lektor vzdělávání dospělých porozumět některým specifickým oblastem nejen u účastníků vzdělávání, ale také u sebe sama. Toto přesvědčení vychází mimo jiné z naší vlastní lektorské činnosti a zkušenosti, že my sami jsme tím pracovním nástrojem, kterým předáváme poznání. A tento nástroj si zaslouží péči a zušlechťování.

Do textu jsme vložili řadu úkolů. Naším záměrem bylo konstruovat je tak, aby pomohly sebezpoznání a uvědomění si vlastních způsobů fungování. Při výběru úkolů jsme ovšem nezapomněli ani na vtip a humor. Některé z nich vyžadují myšlenkové procesy, které běžně neužíváme.

Text je tvořen těmito kapitolami:

Osobnost, Dospělost, Vybrané oblasti sociální psychologie, Vzdělávání a učení dospělých a Zátěž a stres.

Cílem 1. kapitoly je seznámení s psychologickými základy osobnosti člověka.

Cílem 2. kapitoly je uvedení do psychologické problematiky období dospělosti.

Cílem 3. kapitoly je seznámení s některými pojmy sociální psychologie a základní orientace v tématu skupiny.

Cílem 4. kapitoly je uvedení do oblasti psychologie učení a vzdělávání, jak a co napomáhá dospělému v učení.

Cílem 5. kapitoly je poskytnout stručný přehled základních poznatků o psychické zátěži a stresu.

V každé kapitole najdete její cíl, průřez danou problematikou, pracovní úkoly. (Pokud mají universální řešení, naleznete je v příloze.) Celkové shrnutí, pojmy k zapamatování.

V kapitole Literatura uvádíme veškeré prameny, které byly použity při vzniku tohoto studijního materiálu, a dále vhodnou doplňující a rozšiřující literaturu pro další studium.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Text, který předkládáme, není vyčerpávající a není návodný. Doporučujeme jej přijmout jako úvod do problematiky a jako inspiraci pro lektorskou činnost i pro pohled na sebe.

Pokud vás některá témata zaujmou a tento materiál bude také inspirací pro další studium, víc si již nemůžeme přát.

V Olomouci dne 4. 5. 2011

PhDr. Antonín Indrák

Mgr. Marta Kocvrlichová

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

1. Osobnost

Osobnost – pod tímto pojmem si běžně představujeme a rozumíme převážně konkrétního člověka, který v určitém ohledu dosáhl mimořádných, společensky převážně kladně hodnocených kvalit či výkonu, na rozdíl od psychologického a sociálního chápání osobnosti. Je zde obsažen hodnotící aspekt, který je psychologickému pojmu značně vzdálený.

Existuje mnoho různých přístupů k vymezení psychologického pojmu osobnost. V chápání pojmu osobnost neexistuje ani mezi psychology jednota. Tuto skutečnost, ač nepřímou je možné považovat za potvrzení složitosti fenoménu zvaného osobnost. A právě proto v praxi bývá člověk jako osobnost interpretován zjednodušeně.

Individualita každého člověka je dána mnoha faktory psychickými (intrapsychické a interpersonální) i somatickými, jako je pohlaví, věk a dále systémy, ve kterých se daný člověk pohybuje, širší socio-kulturní rámec prostředí a doby, kde žije, a také systém osobních postojů a věr (Baštecká – Goldmann, 2001).

Osobnost je jedinečně uspořádaný organizovaný celek duševního života každého člověka. Přičemž každá osobnost se tvoří a existuje v určitém prostředí a čase. Osobností tedy rozumíme vždy konkrétního člověka se všemi jeho vlastnostmi.

Komplexní (celostní) pohled na člověka zahrnuje řadu faktorů, které se na formování, existenci i reakcích lidského individua podílejí.

Jedním z těchto pohledů je také přístup **bio-psycho-sociální**. Bio-psycho-sociální přístup **zdůrazňuje interakci** biologických a sociálních vlivů na psychické i fyzické fungování člověka (Plante, 2001, s. 19).

Bio-psycho-sociální přístup je v podstatě **přístup systémový**. To znamená, že jevy jsou chápány komplexně ve všech svých souvislostech – jak vnitřních, tak i vnějších (Baštecký et al., 1993, s. 62, 67).

Pokud se navíc obohatí bio-psycho-sociální pohled na člověka o složku spirituální – duchovní (ta představuje potřeby spirituality, sebe-přesahu, smyslu a zařazení člověka do vesmíru), pak pojmáme člověka jako **bio-psycho-sociálně-spirituální jednotu**, která vnímá, prožívá, myslí, jedná, chová se. O zdraví a nemoci je pak možno uvažovat v rovinách – těla, osobnosti, vztahů a ducha (Baštecká – Goldmann, 2001, s. 16).

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Je nutné brát v potaz, že daný člověk existuje vždy také **v kontextu konkrétní kultury**, tedy komplexního způsobu života určité společnosti, která sdílí určité názory, postoje a předsudky (Baštecký et al., 1993, s. 103-104).

Do psychologie byl pojem osobnosti zaveden až na počátku 20. století, kdy se ukazovala nutnost studovat duševní život člověka jako celek, a nikoli jen jako pouhý soubor jednotlivých funkcí. Osobnost lze definovat jako příznačné a charakteristické vzorce myšlení, emocí a chování, které definují individuální osobní styl interakce s fyzickým a sociálním prostředím (srov. Atkinsonová, 2003).

Osobnost je zde chápána jako celek dispozic, které spolu se situací determinují obsah a průběh psychických procesů, které jsou tak chápány jako reakce individua na určitou situaci. Osobnost je pojmenováním pro ten individuální celek dispozic k psychickým reakcím, který způsobuje, že v téže situaci reagují různí lidé různě a že reakce konkrétního jedince vykazují určitou jednotu cítění, myšlení, vnímání, představ a snah.

Pojem osobnosti v psychologii vyjadřuje vnitřní organizaci duševního života člověka. Je jednotou dílčích funkcí a tedy funguje jako jednotný celek interindividuálně odlišných dispozic a jako takový vytváří smysluplné souvislosti s vnějšími projevy, tj. s chováním individua (Nakonečný, 1997).

V uplynulých sto letech navrhli psychologové mnoho definic osobnosti. Mohli bychom je rozmístit na osu spojující zcela opačné názory: teoretici „já“ vnímají osobnost jako něco, co skutečně existuje a co má skutečné účinky a behavioristé oproti tomu pokládají osobnost za pouhou odvozeninu z chování, jež samo je jediným přímo pozorovatelným a měřitelným jevem.

Námi navržená definice se blíží přístupu teoretiků „já“. Osobnost je definována jako dynamický zdroj chování, identity a jedinečnosti každé osoby. Výraz chování zahrnuje procesy myšlení, emoce, rozhodování, tělesné činnosti, sociální interakci atd.

Osobnost (angl. personality) je nejčastěji definována jako celek duševního života člověka, má svůj původ ve slově persona, původně maska pro boha podsvětí, později stálý typ, charakter, role člověka.

K běžně uváděným skutečnostem patří seznam 50 rozdílných definic osobnosti.

G. W. Allport (1961) odmítá pojem osobnost, jako pouze vyvozený z chování. Osobnost pokládá za něco, co v lidech skutečně existuje, a tvrdí: „Osobnost je něco a dělá něco“. Tento výrok je

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

doslovným opakováním toho, co napsal o dvacet pět let dříve (Allport, 1937), a ukazuje pevnost jeho přesvědčení o platnosti tohoto zásadního principu. Definuje osobnost (1961) takto: „Osobnost je dynamická organizace těch psychofyzických systémů v jedinci, které určují jeho charakteristické chování a myšlení“ (Hartl, 2000, s. 380).

“Vzdělávání ve zdravotnictví” Registrační číslo projektu CZ.1.07/3.2.09/02.0031

Tento projekt je spolufinancován Evropským sociálním fondem a státním rozpočtem České republiky.